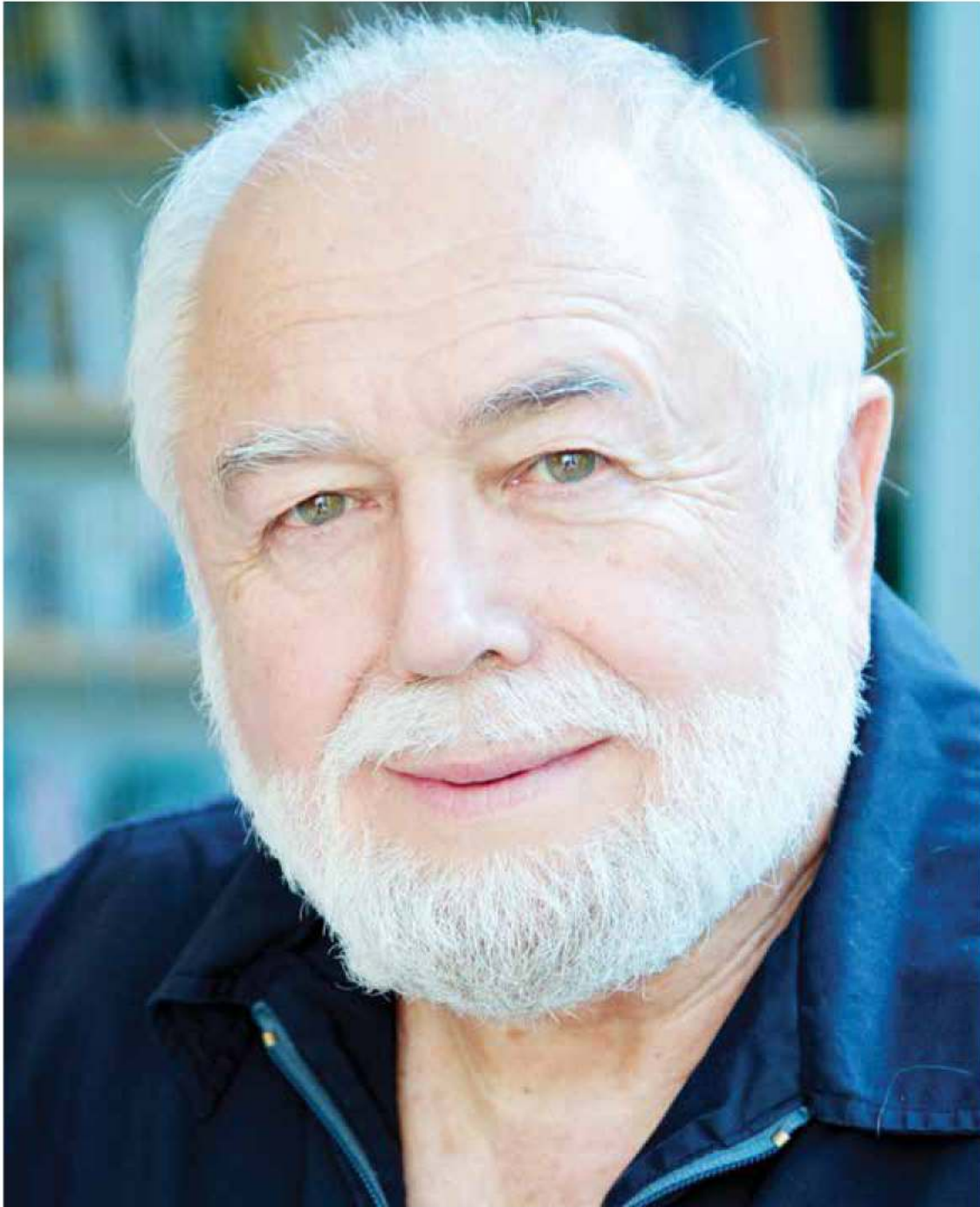

יהושע סובול. "מדינת ישראל היא סם חיים, אבל ארץ ישראל השלימה היא מדינה עם מנת יתר"

יהושע סובול מסכת 80 שנה

בחודש שעבר חגג יהושע סובול 80. שאלנו אותו על עמדותיו הפוליטיות, על עתידה של מדינת ישראל, על עבודתו כמחזאי וכסופר, על הקיבוץ, ועל יומולדת 80. הוא מרוצה מתוצאות הבחירות, חושב שהגיע הזמן לסיים את הכיבוש ולראות בערבים שותפים מלאים בממשלה, ויש מבחינתו ארבעה נושאים שעל מדינת ישראל לבצע כדי שניתן יהיה לחיות בה כאחד האדם. מחזה חדש שלו יוצג בקרוב בצוותא

עודד הון

ע

יחה עם יהושע סובול, המחזאי, הבמאי והסופר, היא חוויה מרתקת. לא מכבר הגיע לגבורות, ובשתי פגישות ארוכות בבית קפה תל-אביבי המשקיף על כיכר רבין, שורחנו על דעותיו, על המחזות שכתב וביים, ועל נושאים נוספים בהם הוא עוסק באינטנסיביות רבה.

תוצאות הבחירות

"אני מרוצה מהתוצאות, אם כי הייתי מרוצה יותר אם גוש המרכז שמאל היה משיג יותר. אך בניגוד לקריאות לממשלת אחדות בהרכב של כחול לבן והליכוד, הפתרון שלי להקמת ממשלה הוא שונה. על שלוש שת המפלגות בצד שמאל של המפה – למרצ, לעבודה ולרשימה המשותפת, יש 24 חברי כנסת ועליהן להקים חזית משולשת, להצטרף לכחול לבן עם 33 ח"כים, נוסחה הנותנת לנו קואליציה של 57. עם ליברמן תקום ממשלה של 65 ח"כים. אחר כך יש בהחלט סיכוי שש"ס או אפילו יהדות התורה תצטרף. לגנץ יש מספיק חכמה וגם עוצמה, עקב תוצאות הבחירות לממש זאת.

"הגיע הזמן לתת לגיטימציה מלאה ולראות בערבים שותפים מלאים בממשלה. גם הגיע הזמן להכיר כלמעלה מ-20% מהאוכלוסייה כשוויים וכראויים להשתייך לקואליציה שתתקן את ההרס של שלטון הימין, במשך עשרות שנים.

לפני הבחירות תליתי בתוצאות הרבה תקוות והעובדה שבני בגין, דן מרידור וותיקי ליכוד אחרים ברחו מהליכוד. אלה הראו סימנים ראשוניים לתוצאות שהתקבלו. אני בהחלט רואה בכך מגמה שעם השנים תלך ותגבר."

בנימין נתניהו

"ביבי הוא אדם השטוף בנרקסיום עצמי. מדובר בהפרעת אישיות נר-קסיסטית של אהבתו העצמית במערכת היחסים שלו עם החברה בה הוא חי, עם הקבוצה אליה הוא משתייך ואף עם בני משפחתו ומעל לכל הוא עצמו. אהבתו העצמית בה הוא שטוף, גורמת לאנוכיות, יהירות, שחצנות וחוסר כל התחשבות בסובבים אותו, חוץ ממנו עצמו.

"יש לו דימוי עצמי גרנדיוזי מחד וחוסר אמונה בשום דבר מאידך. הוא מסובב עצמו במלחכי פנכה, שרק מהללים אותו והריקנות הפנימית שלו גלויה לעין. לדוגמא, כשאותה אישה,

נה. כעת נוצר רגע של אמת, וברגע שאחד הכדורים המתעופפים באוויר, לא יחזור לידי של 'הקוסם', כל הכדורים ייפלו."

התכנית לתיקון מדינת ישראל

יש ארבעה נושאים שעל מדינת ישראל לבצע כדי שניתן יהיה לחיות בה כאחד האדם:

- שלום: המילה הזאת והמימוש שלה מכילים את תמצית הפתרון לכל הרעות החולות במדינה. כ-30% מהרצל בגוף החברה הישראלית נמצא בו בגלל הכיבוש, ולו היו

יש בי אמן שאת המשכם של הקיבוצים אפשר למצוא היום בקיבוצים העירוניים, בדרך הקואופרטיבית שצעירים רבים בישראל בוחרים בה כדרך חיים, בעולם של קפיטליזם פרוץ וחזירי. נראה שבקולקטיב העירוני, אנשים מוצאים את עמדת ההגנה לחיים משמעותיים מול התופעות במאה ה-21. לכן אני רואה בקואופרטיבים הקיימים ואלה המתגבשים, המשך של הרעיון הקיבוצי.

עושים בדיקת דם שלה היו מוצאים עד כמה הכדוריות הלבנות והאדומות מורעלות ממנו. הפתרון היחיד בינינו לבין הפלסטינים הוא 'שתי מדינות לשתי עמים'. לא כמו נתניהו שהצהיר בנאום בר אילן על תמיכתו בתכנית, בעוד אחת מהמניפולציות שלו, אלא בהסדר מדיני שיביא בסופו של התהליך לשלום.

"ביחס לפינוי תושבים מהאזורים של המדינה הפלסטינית העתידית, למרות הקשיים בכך, ישראל כבר עברה שני פינויים. האחד בהסכם השלום עם מצרים, פינוי העיר ימית והשני על ידי אריק שרון: 'האיש שבנה הוא האיש שפינה'.

"אני תולה תקוות מסוימות בתכנית המאה של דונלד טראמפ, כי הנשיא האמריקני הוא סוחר בנשמתו. כשהוא נתן לנתניהו את השגרירות בירושלים, הכרה ברמת הגולן כשטח ישראל ובשתיקה ביחס לברית ההגנה בין ארצות הברית לישראל, לא היו אלה מתנות חינם. זמן התשלום יגיע כשתוגש התכנית ולא משנה מי יהיה אז ראש ממשלת ישראל."

• "דיוור: יש להקים חברת בניין ממשלתית, שתקים אלפי יחידות דיור לשכירות. הזוגות הצעירים או הבודדים שישכרו את הדירות ישלמו שכר דירה סביר, שניתן לעמוד בו,

עדנה ויהושע, קיבוץ שמיר, 1962

בישראל יש משהו חורבני, מין מדינה המחרבת את עצמה. יש לנו זרם משיחי הרוצה לפוצץ את כיפת הסלע, לבנות עליו את בית המקדש ולהגיע לעימות עם כל העולם, כדי שתהיה מלחמת גוג ומגוג. אם חלילה זה ייקרה, הדבר יביא לחורבנה המוחלט של ישראל. אני מקווה שתוצאות הבחירות יעצרו מגמות אלה.

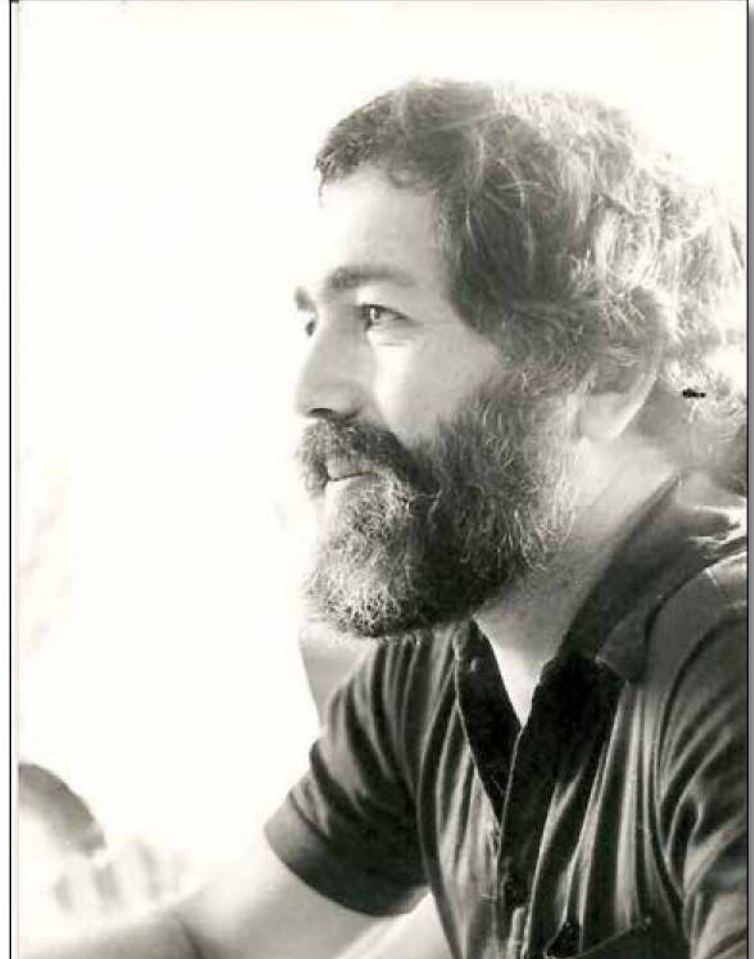
שיגיע למדינה דו־לאומית שתהיה לא יהודית ולא דמוקרטית.

”בישראל יש משהו חורבני, מין מדינה המחרבת את עצמה. יש לנו זרם משיחי הרוצה לפוצץ את כיפת הסלע, לבנות עליו את בית המקדש ולהגיע לעימות עם כל העולם, כדי שתהיה מלחמת גוג ומגוג. אם חלילה זה ייקרה הדבר יביא לחורבנה המוחלט של ישראל.

בימין הישראלי יש מגמה התאבדותית, שאינה רוצה בשלום. יש חלקים ביהדות, שניזונים מאמונה קטסטרופלית שזוהו רצון האלוהים, עד כדי כך שרצח רבין היה ביטוי של רצון האלוהים. אני מקווה שתוצאות הבחירות יעצרו מגמות אלה.”

תפקיד הציונות הסתיים

מהיום שהוקמה מדינת ישראל, אומר סובול, היא חדלה להיות בעיניו ציונית, כיוון שתפקיד הציונות הסתיים. ”תפקידה של הציונות היו שניים: הקמת מדינה יהודית ועליית רוב היהודים בעולם אליה. הציונות הצליחה בתפקידה הראשון בהקד

במרכת על המשמר

איחולים לראש השנה תש”ף

”אני מאחל למדינת ישראל לקראת שנת תש”ף שתרוזה ותוריד שומנים בעיקר בתחום הטריטוריות, כלומר בשטחים. בעניין זה ישראל היא כמו בנק עשיר הדורס את לקוח העני והמסכן. המדינה כמו הבנק השתלטה על לקוחותיה והיא חולה בבולימיה של השתלטות על שטחים. פה בכיכר שמולה אנו יושבים, נרצה לא רק רבין אלא גם הסכם אוסלו ויחד אתו תהליך ההשלמה עם הפלסטינים.

”האמונה של חלק מהישראלים שהטריטוריה ניתנה לנו על ידי אלוהים, אינה אמונה טהורה אלא פרי של גורמים אינטרסנטיים. מי שרוצה להשתלט על שטחים עם אוכלוסיה שאינה חלק ממנו, סופו

למשך חמישים שנה וכך תוחזר השקעת המדינה בבנייה. תשלום שכיחות של 1,500 ₪ לחודש לא יכול זוג צעיר לשלושים שנה של משכנתא גבוהה, שפוגעת באיכות חייהם. זוהי גישה סוציאלי־דמוקרטית לנושא, אבל גם בארצות אירופיות כפי־טליסטיות כמו צרפת וגרמניה מצאו פתרונות דומים לנושא הדיור.”

• **”רפואה:** יש לשקם את הרפואה הציבורית בהזרמת תקציבים שיפסיקו את הבריחה של הציבור שיש לו, לרפואה או לביטוחים הפרטיים. בביטול של הזמנת צוללת אחת מהגרמנים, ניתן לפתור את רוב הבעיות הקשות בו נמצאים שירותי הרפואה, בעיקר בפריפריה.

”דוגמא קטנה: יש לי חבר שחלה בסרטן והתרופה שהוא זקוק לה נמצאת בסל התרופות, אבל היא לא קיימת בקופת החולים שלו. הסיבה לכך היא שהקופה נמצאת בגרעון כללי כזה גבוה, שהיא לא מזמינה את התרופה.”

• **”חינוך:** חינוך חינוך אמיתי מגיל פעוטות ועד האוניברסיטה. הדבר חשוב בעיקר ביחס לשכבות החלשות באוכלוסיה. כשלמדתי בסורבון בפריז, כסטודנט ישראלי, לא רק שלא שילמתי שכר לימוד אלא שהיה לי ביטוח רפואי חינוך.”

לשאלה מהיכן יבוא המימון לכל הפתרונות האלה, משיב סובול: ”בלי שלום אין פתרון, והכספים למימון פתרונות אלה יבואו בעיקר מצמצום תקציב הביטחון. מימון נוסף יבוא מעידוד העבודה של החרדים. החברה הישראלית חיה כל הזמן חיים של הישרדות. הפתרון של לימודי הליבה והכניסה לשוק העבודה יבוא בפעילות הסברתית. כבר היום אנו רואים שינויים ומגמות חיוביות בכיוון זה אצל הצעירים החרדים.”

מת המדינה, אך נכשלה בתפקידה השני לעליית יהודי העולם אליה. 600 אלף היהודים שהתרכזו בפלסטין עם טרום המדינה הכשירו את המצב להכרות המדינה, אבל הציונות לא הצליחה לגרום לשישה מיליון יהודים לעלות אליה ולהציל את עצמם.

”אבות הציונות, שאף קדמו להרצל כמו משה הס, שהיה אבי הציונות הסוציאליסטית, כתב בספרו ’רומי וירושלים’ כי אין מקום ליהודים באירופה. דב בורוכוב, ציוני סוציאליסט, בן זמנו של הרצל הגדיל לעשות וטען כי ’אדמת אירופה בוררת מתחת לרגלינו’. כהיסטוריון חובב טענתי היא, שתפקידה של הציונות היה תפקיד של הצלה ותפקיד נוסף של הקמת מדינה. בראשון, כאמור נכשלה ובשני הצליחה, אך מרגע שקמה המדינה תפקידה

המחזה גטו הוצג שלוש פעמים בארץ ותורגם והוצג ב־25 תיאטראות בעולם. בתמונה – גטו בביג'ין השנה, בבימויו של יהושע סובול

נגמרו. ”ראיתי זאת במשפחתי. צבי סורבול, סבי מצד אבי, שנולד בכפר ליד אודסה ועלה לפלסטין באנייה רו־סלן בשנת 1922 כי היה ציוני. בלה רבינוביץ, סבתי מצד אמי, עלתה לארץ בשנת 1934. בצעירותה השתייכה לתנועת הבונד היהודית־סוציאליסטית, שלא ראתה צורך בהקמת מדינה ליהודים. אבל סבתי שנכחה בהרצאה בה אחד מראשי הבונד אמר ’אנחנו צריכים להיות שמן לגלגלי המהפכה’, שינה את דעתה והפך אותה לציונית. עם קום המדינה, המדינה נטלה על עצמה את כל האחריות לאזורתי ישראל והמילה ’ציונות’ הפכה לסמנטיקה והיסטורית בלבד.”

האם מדינת ישראל ממלאת את תפקידה?

”ברגע שהסתיימו תפקידי הציונות, על המדינה האחריות לראות לביטחון הכלכלי והביטחוני של אזרחיה. עם קום המדינה היא עמדה במצב של חשש קיומי ובן גורריון בצדק הקים את הכור הגרעיני, כיוון שמסביבנו הייתה טבעת חנק של מדינות ערב.

”אבל כיום, כשכוחנו הצבאי וכמידה רבה הכלכלי הוא בטוח, אין שום סיבה להחזיק בשטחים הכבושים ולא רק מהסיבות המוסריות. החוקת השטחים, על המשאבים הכלכליים והביטחוניים המושקעים שם, גורמת לעוול כלכלי לשכבות החלשות בישראל. למדינה יש היום מספיק יכולות להתקיים גם ללא הגדה המערבית ורצועת עזה. במבט לעתיד של השנים הקרובות, ישראל יכולה להכיל 12-14 מיליון תושבים, ועם יישוב הנגב אפשרי להגיע לאוכלוסיה של 20 מיליון, בלי השטחים.”

עם שחקני יידישפיל אחרי בכורת געבירטיג, 1999

בערב שהוקדש לתנועת 'השומר הצעיר' בפסטיבל מספרי הסיפורים בחול המועד סוכות וביקשו ממני לקרוא קטע מהספר שיש בו 'בעיות בלתי פתורות'. החלטתי לקרוא קטע בו מטיח אורי, בנה של אווה בן חיים, על כך שנטשה אותו בבית הילדים בקיבוץ ונסעה לברלין ללמוד ולה שתלם באמנות המחול: '...רק הודות לאורח החיים המשותפים בקיבוץ באותם ימים יכלה להרשות לעצמה להשאיר את הילד הרך שהוא היה בבית הילדים.... ולאפשר לה לפתח את עצמה כרקדנית וכוריאוגרפית. ואני הייתי מתעורר בלילות בבית הילדים והייתי בוכה ובוכה 'אמא' אמא' עד ששומרת הלילה התורנית נסתה לארץ רחוקה. גם אם תצעק בכל הכוחות היא לא יכולה לשמוע אותך. ואתה כבר לא תינוק. אתה כבר ילד גדול. עוד מעט בן ארבע. אז תתנהג כמו ילד גדול...השומרת הייתה נור תנת לי פרוסת לחם וספל תה קר, והייתי יושב במיטה ולועס את הלחם, ושותה את התה, ומרגיש עצוב ועוזב בתוך ים של לילה ולא ידעתי לקרוא להרגשה הזאת בשם. ופתאום עכשיו, כששמעתי את השורה האחרונה של השיר בקול הקורע של מרלן דיטריך: 'הו הו למא התן מיילל שם בלילה / הו, הו למא הילד בוכה שם בלילה / כי הוא בודד - הרגשתי פתאום בבת אחת כמה גדולה הייתה הברידות של הילד ההוא שהייתי".

בסוף שיחתנו הצגנו ליהושע סובול 10 מילים שעליו לענות על כל אחת בחמש שניות לכל היותר:

- מי הסופר האהוב עליך ביותר - צ'כוב, גוגול, דוסטויבסקי
- מי המחזאי האהוב עליך ביותר - שקספיר
- ביבי נתניהו - נרקסיסט
- התחביב שלך - כתיבה
- אלוהים - המצאה של בני אדם
- משפחה - מותר להיכשל בה
- העתיד - כבר היה
- ישראל - סיכוי שעוד לא מומש
- העולם - מגרש משחקים
- שיר - התקווה.

שנושאו הכללי על היותו המיותר של האדם, והוא יוצג בצוותא.

גטו

גטו הוא מחזה ראשון שכתבתי, מתוך טרילוגיה של שני המחזות הנוספים שהם "אדם" ו"מרתף". אני לא משתייך לדור שני לשואה, אם כי אני זוכר כילד, שהוריי חפשו קרובים אחרי המלחמה. לכתובת המחזה הג' עתי בדרך מקרית. כיוון שאני מדבר וקורא יידיש מהבית, באחד התחקיי־רים שעסקתי בהם, נתקלתי ביומנו של הרמן קרוק, מקים הספרייה והספרן בגטו וילנה, שפירט ביומנו בכל יום, את האירועים בגטו. הנושא משך את תשומת לבי, כי בגטו וילנה הייתה קבוצת תיאטרון שאפילו קצין האס אס ראה את מחזותיה.

"גטו הוצג שלוש פעמים בארץ, פעמיים בתיאטרון חיפה ובקאמרי. הוא תורגם והוצג ב־25 תיאטראות בעולם וביימתי אותו במספר ממדינות אירופה".

הספר חופשת שחרור

על הספר הזה עברתי שמונה שנים והוא מספר על ארבעה דורות בישראל מאוהה חיימזון - בן חיים ועד ליבי בן חיים נינתה. לפני שנתיים השתתפתי

המנדט הבריטי ומלחמת העצמאות. כשהפגיוו את תל מונד העבירו אותנו לכפר סבא ואז גם הפגיוו אותה ושא־לנו לשם מה פינו אותנו.

גיל 10־20 "חברות ב'השומר הצ' עיר', לימודי תיכון, צבא וקיבוץ שמיר.

30־20 - לימודים בסורבון והתח' לה בכתובת מחזות.

40־30 'התחלת ההצלחה בכתיבה במחזאות ובבימוי. עבודה בתיאטרון חיפה שהיה אז תיאטרון פוליטי - חברתי עם עודד קוטלר וגדליה בסר. היו לנו מאבקים קשים עם הדירק' טוריון שהורכב ברובו מחברי מועצת העיר שרצו בתיאטרון 'בלתי מוזיק'.

50־40 הפריצה הגדולה לעולם עם המחזות גטו ופולסטינאית.

60־50 משבר בתיאטרון חיפה עקב המחזה השרוי במחלוקת "סינדרום ירושלים", שבגללו התפטרתי מה־ניהול האמנותי בתיאטרון חיפה

70־60 חייתי ארבע שנים בלונ' דון והייתי שותף להפקת גטו ויצרתי יחד עם במאי אוסטרי צורת בימוי מיוחדת הנקראת "פוליגרמה"

80־70 כתיבת ספרי הפרווה "שתיקה" ו"חופשת שחרור". ועבר רי כתיבת פרווה קלה יותר מכתי־בת מחזות. כעת אני עובד על מחזה

ראש ממשלה הפוגע ברשות השופטת, ביועץ המשפטי בממשלה ובכל רשות שלטונית שלא משרתת אותו ואת צרכיו, מהווה סכנה למדינה. כעת נוצר רגע של אמת, ובורגע שאחד הכדורים המתעופפים באוויר, לא יחזור לידיו של 'הקוסם', כל הכדורים ייפלו.

"בעיניי, ישראל מסתבכת במל־חמות יתר וחוץ ממלחמת העצמאות ומלחמת ששת הימים, אף אחת לא הייתה מלחמת אין ברירה. באופן קבוע, אנחנו היינו אלה שהזמנו את המלחמות. רק לדוגמה, מלחמת לבנון הראשונה הייתה מלחמת יוהרה וכיום אנחנו במצב של מדינה כובשת ומ־דכאת. "במילים אחרות - מדינת ישראל היא אכן סם חיים, אבל ארץ ישראל השלימה היא מדינה עם מנת יתר. לכן לדעתי תפקידה של המדינה לטהר את עצמה מהקולוניאליזם בו היא שרויה".

גיל שמונים לגבורות

סובול מספר, כי באירוע שנערך בבית הסופר לרגל יום הולדתו, הוא אמר לקהל, שהמספר 80 מורכב מה־8 ספרות 8 ועוד 0. עד גיל 8 מעוצבת אישיותך ומכאן ואילך החיים הם 0. הכל כמובן בבריחות הרעת.

"את חיי אני מחלק לפי עשורים ואחד מהסיפורים שסיפרו לי כשגרנו בתל מונד היה על אבי. אבי, יעקב סר בול, היה אגרונום, דיבר ערבית והיה מסתובב על סוסתו בימי המאורעות 1936 - 1939 למרות המתח הרב ששרר בין יהודים לערבים. הוא היה ידוע באומץ לבו והכפריים הערבים קראו לו "חווג'ה יעקוב'. באחת ההוד'דמנויות כשסייר בשרות, הוא נתקל בקבוצת ערבים והראה שאינו חושש מהם. הם התרשמו מאומץ לבו וקראו למנהיגם שהתברר שזהו חסאן עבדל ראזק, שהיה אחד מראשי הכנופיות שהבריטים הכריזו על פרס להסגר־תו. עבדול ראזק הזמין את אבי לבי־תו, שתו קפה בצוותא, בלי שעבדול ראזק יחושש שהוא יסגיר אותו לב־ריטים.

גיל 0־10 הייתה התקופה של

"במילים אחרות - מדינת ישראל היא אכן סם חיים, אבל ארץ ישראל השלימה היא מדינה עם מנת יתר. לכן לדעתי תפקידה של המדינה לטהר את עצמה מהקולוניאליזם בו היא שרויה".

הקיבוץ

סיימתי את לימודי התיכון ב'תיכון חדש' בתל אביב. הייתי בגרעין נח"ל של 'השומר הצעיר' שיצא להשלים את קיבוץ שמיר. שמיר הוקם בשנת 1945 ואנחנו הגענו אליו ב־1957. בהתחלה עברתי בדייג, יצאתי ללימודי ספרות והיסטוריה בסמינר אורנים והייתי מורה במוסד החינו'כי. למדתי בסורבון בפריז פילוסו'פיה ואחר כך ניתוח מערכות במכון הלאומי למיחשוב. באותו זמן למדה עדנה רעייתי תולדות האמנות. עם סיום לימודינו בצרפת, היה זה רק טבעי שנחזור לשמיר, כשכבר היינו הורים לבתנו הבכורה נטע, שנולדה בפריז וגדלה בבית התינוקות. הסי־בות לעזיבת הקיבוץ בשנת 1962 לא היו בגלל נטישת הרעיון הקיבו'צי. היו אלה נסיבות שעדנה רעייתי למדה לתואר שני בירושלים, אני עברתי כעיתונאי ב'על המשמר' ונטע הקטנה נשארה בקיבוץ.

"אתה מצטט לי כי עמוס עוז אמר על הקיבוץ: 'אם היית שואל אותי באיזה קיבוץ הייתי רוצה לחיות, הייתי מעדיף לחיות בקיבוץ של היום ולא זה שלפני מאה שנה'. דעתי שונה מדעתו של עוז. בעבר הקיבוץ היה צורך קיומי עקב המצב הביטחוני וכשהאידאולוגיה הקיבוצית הישנה שלטה, גם העולם היה אחר. לעיתים שוכחים את העובדה, שהקיבוצים הם אלה שציירו את גבולות המדינה. אילולא הקמת אחד עשרה הישובים בנגב ב־1946, למרות התנגדות הב־ריטים, ספק אם הנגב היה נכלל בג־בולות החלטת החלוקה.

"יש בי אמון שאת המשכם של הקיבוצים אפשר למצוא היום בקיבו'צים העירוניים, בדרך הקואופרטיבית שצעירים רבים בישראל בוחרים בה כדרך חיים. בעולם של קפיטליזם פרוע וחזירי. המציאות של מעמד בינוני מידרדר, בדידותו של היחיד במרחב העירוני ומעל לכל שמבחינת

עם שחקני גשר, אחרי הצגת "כפר" בלונדון, 1997